

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ҚАЙНОНА – КЕЛИН АҲИЛЛИГИ ОИЛА ТИНЧЛИГИ ДЕМАҚДИР

**Мухтарам жамоат!** Аллоҳ таоло барча мавжудотлар қатори инсон зотини ҳам жуфт қилиб яратди. Шу жуфтлик орқали одамлар ҳалол йўл билан оила қуриб, ўзидан фарзанд ва набиралар қолдириб, инсон сулоласининг давом этишини таъминлайди. Аллоҳ таоло эрлар ва хотинлар ўзаро муроса ва тотувлик билан яшаши учун улар ўртасида иноқлик ва муҳаббат туйғуларини ҳам пайдо қилди. Бу ҳақда Қуръони каримда бундай марҳамат этилади:

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً

إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ

яъни: “Унинг аломатларидан (бири) – сизлар таскин топишингиз учун ўзларингиздан жуфтлар яратгани ва ўртангизда иноқлик ва меҳрибонлик пайдо қилганидир. Албатта, бунда тафаккур қиладиган кишилар учун ибрат-аломатлар бордир” (Рум сураси, 21-оят).

Бошқа бир оятда шундай дейилади:

وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً مِنَ الطَّيِّبَاتِ

أَقْبَابًا لِطُيُوفٍ يُؤْمِنُونَ وَيَنْعَمُونَ اللَّهُ هُمْ يَكْفُرُونَ

яъни: “Аллоҳ сизлар учун ўзларингиздан жуфтлар яратиб, жуфтларингиздан сизлар учун болалар ва набиралар пайдо қилди ҳамда сизларга пок ризқларни берди. Ботилга имон келтирадилар-у, Аллоҳнинг неъматига куфр келтирадиларми?!” (Наҳл сураси, 72-оят).

Оила инсоннинг дунёвий саодатини таъминловчи қўرғондир. Оилада доимо тинчлик ва тотувлик давом этиши учун эр ва хотин, қайнона ва келин ўзларининг вазифа ва бурчларини тўлиқ адо этиб боришлари лозим. Зеро, оила фақат эр-хотиндангина иборат эмас, уларнинг ота-оналари ва фарзандлари ҳам шу оиланинг аъзолари саналади. Шунга биноан, шариатимизда қайнота ва қайнона куёв ёки келинга нисбатан қандай мақомда туриши ҳам баён этилган.

Аллоҳ таоло Нисо сурасининг 23-оятида никоҳи ҳаром бўлган 13 тоифа аёлларни санаб ўтган. Шулар ичида мавзумизга тегишли 2 тоифа бор. Улар:

...وَأُمَّهَاتُ نِسَائِكُمْ... ...وَحَالَاتُ آبَائِكُمُ الَّذِينَ مِنْ أَصْلَابِكُمْ...

яъни: “(Сизларга (никоҳи) ҳаром қилинган (аёл)лар – бу), ...қайноналарингиз, ... ўз пушти камарингиздан бўлган ўғилларингизнинг хотинлари...” дир.

Демак, қайнота келинга ўз отасидек абадий маҳрам, қайнона куёвга ўз онасидек абадий маҳрам саналади.

Қайнота ва қайнона куёвга ҳам, келинга ҳам ота-она ўрнида бўлади ва уларнинг хурматини жойига қўйиш ҳамда розилигини олиш вожибдир. Улар менинг ота-онам эмас, уларни розилигини олишим шарт эмас, дейиш жоҳиллик ва илмсизликдир. Эркак кишига энг ҳақли зот унинг онасидир. Аёл кишига эса энг ҳақли зот унинг эридир. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам шундай марҳамат қилдилар:

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَنْ أَعْظَمُ النَّاسِ حَقًّا عَلَى الْمَرْأَةِ؟ قَالَ: "زَوْجُهَا" قُلْتُ: مَنْ أَعْظَمُ النَّاسِ حَقًّا عَلَى الرَّجُلِ؟ قَالَ: "أُمُّهُ" (رواه الإمام الحاكم في مستدرکه).

яъни: Оиша онамиздан ривоят қилинади: “Мен: “Эй, Расулulloҳ! Аёл кишининг зиммасида ҳаққи энг кўп бўлган киши ким?”, – дедим. У зот: “**Унинг эри**”, – дедилар. Мен: “Эркак кишининг зиммасида ҳаққи энг кўп бўлган киши ким?”, – дедим. У зот: “**Онаси**”, – дедилар” (Имом Ҳоким “Мустадрак” китобида ривоят қилган).

Рисоладаги эркак ҳаёти давомида доим икки аёл: онаси ва жуфтига моддий ва маънавий таъминот ҳамда ғамхўрлик қилади. Улар ўртасида адолат ўрнатган ҳолда ҳаёт кечиради. Зеро, Аллоҳ таоло Қуръони каримда марҳамат қилади:

الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ...

яъни: “**Эркаклар хотинлар устидан (оила бошлиғи сифатида доимий) қоим турувчилардир. Сабаб – Аллоҳ уларнинг айримлари (эркаклар)ни айримлари (аёллар)дан (баъзи хусусиятларда) ортиқ қилгани ва (эркаклар ўз оиласига) ўз мол-мулкларидан сарф қилиб туришларидир...**” (Нисо сураси, 34-оят).

Бу оят билан Аллоҳ таоло эркакнинг оиладаги ўрнини белгилаб берди.

Шундан келиб чиқиб, оила раҳбари бўлмиш эркаклар, бўлажак қайноналар бўлмиш жуфтларига келинга қандай муомала қилиш, келажакда келин бўладиган қизларига қайнона билан қандай муомала қилиш кераклигини ўргатиб боришлари керак. Бу ишни фақат аёлларга юклаб қўйиш тўғри эмас. Чунки юқоридаги оятда эркаклар аёлларни ҳимоя қилиши, ғамхўрлик қилиши ва уларга одоб бериши маъноси бордир.

Келинлар қайноналарини ўз онасидек яхши кўриб хурмат қилиши, уларни ғанимат билиб, дуоларини олишга ҳаракат қилиши керак. Бу эрнинг ҳам розилигига сабаб бўлади. Эрнинг розилиги эса жаннат йўлидир. Баъзи хонадонларда келинга худди хизматкор-қулдек муносабатда бўлиш ҳолатлари ҳам учраб туради. Баъзи хонадонларда эса аксинча, келинлар йўқ жойдан муаммо чиқариб, катта-катта талаблар қўйиб, эрнинг топганига қаноат қилмай, эри билан қайнонанинг орасига совуқчилик тушишига сабаб бўлмоқда.

**Азиз намозхонлар!** Афсуслар бўлсинки, ҳозирда кўпгина оилаларнинг ажрашишига сабаб оиланинг бошлиғи эркак киши ўзини бир четга олган бўлиб, натижада аёллар ҳамма ишда “хўжайин” бўлиб қолишган. Ҳали оила борасида тажрибага эга бўлмаган ёш келинга панду насиҳат қилиб, уни йўлга солиш ўрнига арзимаган мол-мулкни баҳона қилиб, келинга тоқатидан ортиқ вазифалар юклаб, зулм қилиб охир оқибат ажралиб кетишига сабаб бўлаёт қайноналар билсинларки, қиёмат кунида қилган зулмлари ўзларининг

бошларига зулмат бўлиб келади. Бу тоифадаги кишиларга нисбатан Оиша онамиздан ривоят қилинган ҳадисда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам айтадилар:

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِنَّ شَرَّ النَّاسِ عِنْدَ اللَّهِ مَنْزِلَةَ يَوْمِ الْقِيَامَةِ مَنْ تَرَكَهُ النَّاسُ إِتْقَاءَ شَرِّهِ" (رواه الإمام البخاري).

яъни: **“Қиёмат кунда Аллоҳ таолонинг наздида энг ёмон даражадаги инсон одамлар унинг ёмонлигидан сақланиш учун ташилаб кетилган кимсадир”**, деганлар (Имом Бухорий ривояти).

Не орзу ҳаваслар билан оила қурган келин қайнонанинг жабру ситамига чидай олмай уйдан кетишга мажбур бўлмоқда. Ҳатто баъзилари бу ғавғоларни кўтара олмай ўз жонига қасд қилишгача бораётган ҳолатлар учрамоқда.

Инсоннинг энг яхши фазилатларидан бири унинг кечира олиш хислатидир. Шундай экан, мухтарама қайноналар ёш келинларидан ўтган камчилик ва хатоларни кечира билишлари ҳам олийжаноблик саналиб, ёшларни тўғри йўлга тушишига сабаб бўлади. Оилада қайноналар ёши улуғ, тажрибали бўлганлари учун ёшларга имкон бериши, билмаганларини ўргатиши, бағрикенглик қилишлари даркор. Айни пайтда келинлар ҳам хатоларини тан олиб, қайноналардан узр сўрашлари уларнинг фақат ҳурматлари ортишига олиб келади.

Шу ўринда ҳар икки томонга тегишли бўлган бир ҳадиси шарифни айтиб ўтиш ўринли бўлади.

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَمْ يَرْحَمْ صَغِيرَنَا وَيُوقِّرْ كَبِيرَنَا وَيَأْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ (رَوَاهُ الْإِمَامُ التِّرْمِذِيُّ).

яъни: Ибн Аббос разияллоҳу анҳумодан ривоят қилинади, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам айтдилар: **“Кичикларимизга раҳм қилмаган, катталаримизни ҳурмат қилмаган, яхшиликка буюриб, ёмонликдан қайтармаган киши биздан эмас”** (Имом Термизий ривояти).

Кечиримли бўлиш динимизда мақталган сифатлардан ҳисобланади. Ўзгани кечириб нафсга ёқмаса ҳам, бу катта можароларнинг олдини олади, келгусидаги хотиржамликни таъминлайди.

Оила ҳаёти ҳеч қачон бир текис фақат шоду хуррамлик, бахт-саодатдан иборат бўлмайди. Баъзида қайноналар фарзандларининг бахтли бўлиши йўлида ўзларининг баъзи ҳойи-ҳавасларидан воз кечишларига ҳам тўғри келади. Қачонки, эр-хотин биргалашиб оила тотувлиги йўлида курашсагина қийинчиликларни енгиш осон кечади, оила хотиржамлигига эришади.

**Мухтарам жамоат!** Суҳбатимизнинг давомида Зулҳижжа ойининг аввалги ўн кундаги баъзи фазилатли амаллар ҳақида суҳбатлашамиз.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам кўплаб ҳадисларида бу кунларнинг энг фазилатли кунлар эканини билдириб, унда солиҳ амаллар қилиб қолишга тарғиб қилганлар.

Абу Хурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинган ҳадисда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам шундай марҳамат қилганлар:

عن أبي هريرة رضي الله عنه أن النبي صلى الله عليه وسلم قال: "ما من أيام أحب إلى الله أن يتعبَدَ له فيها من عشر ذي الحجة، يعدل صيام كل يوم منها بصيام سنة، وقيام كل ليلة منها بقيام ليلة القدر" (رواه الإمام الترمذی).

яъни: **“Ибодат қилинадиган бирор-бир кун Зулҳижжанинг ўн кунидан кўра Аллоҳ таолога маҳбуб эмас. Ундаги ҳар бир куннинг рўзаси бир йилга баробардир. Ҳар бир кечасида туриш эса, Қадр кечасида туришга баробардир”** (Имом Термизий ривояти).

Бу кунлар орасида тўққизинчи кунда тутилган рўза, (яъни арафа кунидан рўза тутиш) энг аҳамиятли, фазилатли ва улкан савоблар ваъда қилинган амал ҳисобланади. Бу ҳақда Абу Қатода розияллоҳу анҳудан ривоят қилинган ҳадисда Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам қуйидагича марҳамат қилганлар:

عَنْ أَبِي قَتَادَةَ رضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "صَوْمُ عَرَفَةَ كَفَّارَةٌ سَنَتَيْنِ سَنَةً قَبْلَهُ وَسَنَةً بَعْدَهُ" (رواه الإمام البيهقي).

яъни: **“Арафа кунининг рўзаси икки йилга каффоратдир: ўтган йилга ва кейинги йилга”** (Имом Байҳақий ривояти).

Бу кунларда имкон қадар Аллоҳни зикри билан шуғулланиш савоби улғу амаллардан биридир. Бу ҳақда шундай дейилган:

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَا مِنْ أَيَّامٍ أَفْضَلُ عِنْدَ اللَّهِ وَلَا الْعَمَلُ فِيهِنَّ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ مِنْ هَذِهِ الْأَيَّامِ الْعَشْرِ، فَأَكْثَرُوا فِيهِنَّ مِنَ التَّهْلِيلِ وَالتَّكْبِيرِ، فَإِنَّهَا أَيَّامُ التَّهْلِيلِ وَالتَّكْبِيرِ وَذَكَرَ اللَّهُ، وَإِنَّ صِيَامَ يَوْمٍ مِنْهَا يَعْدِلُ بِصِيَامِ سَنَةٍ، وَالْعَمَلُ فِيهِنَّ يُضَاعَفُ سَبْعُمِائَةٍ ضِعْفٍ" (رواه الإمام البيهقي).

яъни: Ибн Аббос розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади: “Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам: **“Аллоҳ таоло наздида бирор кун ва бирор-бир амал йўқки ушбу ўн кун ва уларда қилинган амалдан афзал ва Аллоҳ азза ва жаллага суюкли бўлса. Шундай экан, шу кунларда таҳлил ва такбирни кўп айтишлар. Чунки, бу кунлар таҳлил, такбир ва Аллоҳ таолони зикр қилиш кунларидир. Бу кунларда тутилган бир кунлик рўза бир йил тутилган рўзага тенг бўлади. Бу кунларда қилинган амалнинг савоби етти юз баробаргача кўпайтириб берилади”** (Имом Байҳақий ривояти).

Муқим киши Зулҳижжанинг тўққизинчи куни бомдод намозидан то ўн учинчи кунининг аср намозигача жамоат билан адо қилган намозларидан кейин такбири ташриқни бир маротаба овоз чиқариб айтиши вожибдир. Аммо мусофир, ёлғиз намоз ўқувчи ва аёлларга бу такбирни айтиш вожиб эмас.

Такбири ташриқнинг лафзи: **“Аллоҳу акбар, Аллоҳу акбар, ла илаҳа иллаллоҳу валлоҳу акбар, Аллоҳу акбар ва лиллаҳил ҳамд”**.

Аллоҳ таоло барчамизни Зулҳижжа ойидаги ибодатларни бажаришга муваффақ айлаб, ваъда қилинган ажру мукофотлардан насибадор айлсин! Омин!

## БОЛАНИНГ ҲУҚУҚЛАРИ

Оилада фарзанд дунёга келиши катта қувонч ва одам наслининг давом этишидир. Фарзандни оқ ювиб, оқ тараб катта қилиш ота онанинг бурчи. Она фарзандни дунёга келтириб, унга сут бериб катта қилади, ота эса уларга уй-жой ва моддий таъминот беради. Ота-онасининг меҳрига тўйиб ўсган болалар, бошқаларга ҳам муҳаббатли, ҳаракатчан, яхшиликка интилувчи ва хушмуомала бўлиб ўсади.

Жамиятда гоҳида оилаларнинг бузилиши ҳам учраб туради. Шундай ҳолатда асосан болалар жабр кўради. Улар ё отасиз, ё онасиз ўсишга мажбур бўлади. Хўш, мана шундай ҳолатда болаларни ким таъминлаши керак? Болани ўзи билан олиб кетган онами, ёки боладан ажралган отами?

Ҳозирги кунда кўп учрайдиган ҳолатлардан бири шуки, эрлар хотини сабабли болаларидан ҳам юз ўгирадилар, уларнинг ҳолидан хабар олмайдилар. Ваҳоланки, шаръий жиҳатдан олиб қарасак, ўғил болалар вояга етгунича, қиз болалар ва ногирон фарзандлар эса, балоғатга етганда ҳам отанинг қарамоғи остида бўлади.

Аллоҳ таоло Қуръони каримда шундай деб марҳамат қилади:

...وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ...

яъни: “...Уларни (оналарни) меъёрида озиқлантириш ва кийинтириш отанинг (эрнинг) зиммасидадир...” (Бақара сураси, 233-оят).

Бу оят талоқ оятларидан кейин келган. Оятда боланинг онаси ҳақида гап кетган бўлса ҳам (яъни талоқ қилинган хотин болани эмизиб тургани учун, эр уни едириб-ичириб, кийинтириб туради), бу ўринда болани таъминлаш кераклиги хотинни таъминлашдан ҳам кўра устунроқ туради.

Аллоҳ таоло Қуръоннинг бошқа бир ўрнида болани эмизиш даврида унинг сарф харажатини отага вожиб қилди.

...فَإِنْ أَرْضَعْنَ لَكُمْ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ...

яъни: “...Бас, агар (талоқ қилган аёлларингиз) сизлар учун (бола) эмизсалар, у ҳолда уларнинг ҳақларини берингиз!...” (Талоқ сураси, 6-оят).

Бу оятда ҳам оталарга талоқ қилган хотинлари болаларини эмизгани учун ҳақ тўлаш буюрилмоқда.

Мухтасарул виқоя китобида: “Болаларнинг нафақаси отасининг зиммасида, унга ҳеч ким бу ишда шерик бўлмайди (яъни, ёрдам бермайди)”, – дейилади.

Хулоса қилиб айтишимиз мумкинки, ҳозирги кунда тегишли органлар томонидан белгиланаётган нафақалар (алимент)дан ота бош тортиши жоиз эмас, балки боласини моддий ва маънавий жиҳатдан таъминлаш унинг бурчидир. Аҳли аёл ва болаларни нафақа билан таъминлаш Аллоҳ учун қилинса, савоби улуғ ишлардан ҳисобланади.

Аллоҳ таоло барчамизни ўз зиммасидаги бурчларни тўлиқ бажарувчи бандаларидан қилсин! Омин!

